

J. Moxa Excelesior

BALLARINI, INC. ROMA

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΗΝΙΑΙΟΝ.

ΕΤΟΣ Α'. Ὀκτώβριος 1882. ΤΕΥΧΟΣ Η'.

**ΚΑΤΑ ΤΙΝΑ ΤΡΟΠΟΝ ΔΡΩΣΙΝ
ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ**

ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

(Συνέχ. ἰδὲ Τεύχος Δ'.)

Β'.

Ἡ φύσις εἶναι ποικίλη καὶ ἀνεξάντλητος εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς. Κινεῖται δὲ μόνῃ ἀνευ ἀλλοτρίας ὠθῆ-

σεως, ἔχει αὐτοενέργειαν καὶ δι' αὐτῆς κινεῖ καὶ ὠθεῖ τὰ πάντα· ἔνεκα τούτου καὶ τὰ τυχόν παρεμβαλλόμενα προσκόμματα ὑπερπηδᾷ βαθμηδόν, καὶ ἀκολουθεῖ τὴν κανονικὴν πορείαν τῆς· εἶναι δύνამεις οὕτως εἰπεῖν παντοδύναμος· οἱ νόμοι αὐτῆς εἶναι στερεοί, γενικοί, αἰώνιοι καὶ αὐτοκίνητοι· τὸ κράτος αὐτῶν εἶναι καὶ ἀπροσμάχητον καὶ δραστηριώτατον. Αὐτοὶ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον καὶ πάντα τὰ κτήνη πρὸς πληρωσιν τῶν πρώτων αὐτῶν ἀναγκῶν, καὶ πρὸς ἀναγέννησιν καὶ διαδοχικὴν συνέχειαν τοῦ εἴδους των. Καθ' ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ τὰ μὲν κτήνη, ὡς ἐστερημένα λογικοῦ φωτός, διευθύνονται ὑπὸ τῶν νόμων αὐτῶν διὰ τοῦ ὀρμεμφύτου· ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὡς λογικὸν ὄν, διὰ τοῦ λόγου.

Ὁ λόγος αὐτὸς κάμνει τὸν μεμονωμένον καὶ ἄγριον ἄνθρωπον νὰ ἐννοήσῃ διὰ τῆς σκέψεως, ὅτι ἡ διαρκῆς συνένωσις μετὰ τοῦ ἀντικειμένου τῶν συμπαθειῶν του ἢ τῶν ἐρωτικῶν πόθων του, δύναται κάλλιον καὶ εὐκολώτερον νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀνάγκας του, καὶ πρὸς διάσωσιν καὶ διατήρησιν τοῦ ἀσθενοῦς αὐτῶν τοκετοῦ, διότι τὸ φίλτρον μόνον του, ἄνευ διηνεκῶν φροντίδων καὶ περιθάψεων, δὲν ἀρκεῖ. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ σύστασις τῆς οἰκογενείας, ἥτις εἶναι ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Ἡ σύστασις τῆς οἰκογενείας ὡς νέον εἶδος βίου καὶ βῆμα προόδου, γεννᾷ φυσικῶς τῷ λόγῳ καὶ πλείστας νέας ἀνάγκας. Ὁ θηρευτικὸς βίος, ὅστις ἦτο πρότερον τὸ κύριον βιοποριστικὸν μέσον τοῦ ἀγρίου, ἐξακολουθεῖ ἴσως καὶ μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ἀνεπαρκῆς πλέον· ἡ οἰκογένεια ἔχει ὄντα πλείοτερα καὶ ἀσθενῆ, ἅτινα καὶ προστασίας ἔχουν ἀνάγκην, καὶ περιθάψεως, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀσφαλείας ἐκ τῶν κακώ-

σεων ἄλλων ἰσχυροτέρων, καὶ ἐκ τῶν κινδύνων ἀγρίων θηρίων. Ἐντεῦθεν ἡ σκέψις καὶ ἐπινόησις νέων μέσων· ὁ θηρευτικὸς μεταβάλλεται εἰς κυρίως ποιμενικὸν βίον, ὡς μᾶλλον προσοδοφόρον· ἡ δὲ συνένωσις καὶ ὁ συνασπισμὸς πολλῶν οἰκογενειῶν πρὸς ἀμοιβαίαν ἐπικουρίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐξ ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων, καθίστανται ἀναπόφευκτοι. Ἡ ἐνωσις αὕτη τῶν οἰκογενειῶν ἀποτελεῖ τότε τὴν φυλὴν ἢ κοινότητα, ἥτις εἶναι ἕτερος μεγαλύτερος λίθος καὶ πρόοδος τῆς κοινωνικῆς οἰκοδομῆς.

Πρὶν ὁμῶς φθάσει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ἄνθρωπος, ὅτε ἔζη ἐν τῇ ἀγρίᾳ καὶ βαρβάρῳ καταστάσει, ἔπραττε τὰ πάντα μόνος· αὐτὸς μόνος ἐθήρευεν, ἢ ἐποίμενεν, ἢ συνέλεγεν τοὺς καρπούς τῆς φύσεως· αὐτὸς ἀντέκρουε τὰς ἐφόδους τῶν ἰσχυροτέρων, ἢ ὑπερασπίζετο ἐκ τῶν ἀγρίων θηρίων· αὐτὸς κατεσκεύαζε τὴν φωλεάν του εἴτε εἰς τὰς ὀπὰς τῶν βράχων, εἴτε εἰς τοὺς κορμούς τῶν δένδρων, εἴτε ἀλλαχοῦ. Πλὴν ὅτε ἐσχημάτισεν οἰκογένειαν, καὶ ἀκολούθως φυλὴν ἢ κοινότητα, τὰς διαφόρους ἐκείνας ἐργασίας διένειμε καὶ συνεμερίσθη μετὰ τῶν συνελθόντων ὁμοφύλων του, οἵτινες ἔκτοτε, βοηθούμενοι συναλλήλως, ἠργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς οὗτος ὑπὲρ ἐκείνων. Ἡ ἀμοιβαιότης αὕτη καθιστῶσα ἥττον ἐπίπονον καὶ μᾶλλον ἀσφαλῆ καὶ ἰσχυρὸν τὸν βίον ὄλων, παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἴσα δικαιώματα· ἕκαστος ἐθεωρεῖτο ὡς σύμμαχος καὶ οὐχὶ ὑποτελῆς τῶν ἄλλων· ἡ κυριαρχία του ἕτερα δὲν εἶχεν ὄρια, εἰμὶ ἐκεῖνα ἑτέρας, ἢ τῆς γενικῆς κυριαρχίας.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν διὰ τῆς μετὰ τῶν ὁμοίων του συνενώσεως ταύτης, εἰς ἣν ἡ φύσις βαθμηδόν τὸν ὠθησεν, ἀπέκτησε καὶ ἀνέσεις πλείοτερας, καὶ ἰσχύον

μεγαλητέραν, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἐλλαττωθῶσι τὰ δικάια του. Ἡ κατάστασις ὁμῶς αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως πολιτισμὸς, εἶναι ἀπλή μετάβασις καὶ ἀρχὴ συμβιώσεως, πλὴν πάντοτε βῆμα προόδου, παρασκευασθὲν καὶ ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, βῆμα, τὸ ὁποῖον δι' αὐτῆς καὶ τῶν ἐτέρων τοῦ πολιτισμοῦ νόμων προαγόμενον, καταλήγει ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ὀριστικὸν αὐτοῦ τέρμα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρὸς εὐόδωσιν τοιαύτης προπαρασκευῆς καὶ ἐπίτευξιν τοιοῦτου τέρματος, ἀπαιτεῖται καὶ ἐπιδεκτικότης νοῦς, καὶ κλίμα εὐνοϊκόν, καὶ χώρα γόνιμος, διότι καὶ ταῦτα εἶναι τῆς φύσεως ὄργανα συντελεστικά πρὸς τὸν ἐκπολιτιστικὸν σκοπὸν. Αἱ ποικιλίαι αὗται καὶ ἕτεραι περιστάσεις χορηγοῦν καὶ χρωματισμὸν ἀνόμιον καὶ οὐχὶ παντοῦ ὁμοιόμορφον εἰς τὸν πολιτισμὸν, διότι παρατηροῦμεν εἰς τὰ πρὸς αὐτὸν ὀργῶντα διάφορα ἔθνη, φυσιογνωμίαν τινὰ εἰς ἕκαστον ἰδίαν εἴτε εἰς τὴν πολιτικὴν, εἴτε εἰς τὴν φιλολογίαν, εἴτε εἰς τὰ ἔθνη, εἴτε εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ ἐνότης οὔτε κατ' ἀρχὴν, οὔτε κατὰ τύπον, ἀπαντᾶται ἐν τῷ νεωτέρῳ, ὡς ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτισμῷ.

Ἐκ τῆς συστάσεως τῆς φυλῆς καὶ τῆς συνενώσεως αὐτῆς μετὰ ἐτέρων, καταρτίζεται ἡ πόλις, καὶ ἐκ ταύτης βαθμηδὸν τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πέρας τῆς ὑλικῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου οἰκοδομῆς, ἄξιον μὲν καταρχᾶς καὶ ἀκαλλώπιστον, πλὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς φύσεως παρασκευασθὲν. Τοιαύτην ἐβάδισαν πορείαν αἱ ἀρχαῖαι βάρβαροι φυλαὶ τῶν Γερμανῶν, καὶ αἱ νεώτεραι ἄγριαι τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἰδίως τῶν Περουανῶν. Ἴδου ἐν μικρογραφικῷ σχεδίῳ ἡ ἐπίδρασις τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἧτις καὶ ἐν τῇ προόδῳ καὶ τῇ ἀκμῇ του ἐπιτελεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν

εὐεργετικὴν ἐνέργειαν· οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὸν τοκετὸν αὐτῆς. Ἄς διαλάβωμεν ἤδη καὶ περὶ τοῦ δευτέρου νόμου τοῦ πολιτισμοῦ, ἧτοι περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτικῆς δυνάμεως.

Ἡ φύσις παρεσκεύασε βαθμηδὸν τὸ πρῶτον τοῦ κοινωνικοῦ βίου στάδιον, ἐσχημάτισε καταρχᾶς οἰκογένειαν, ἀκολούθως φυλὴν καὶ ἐπὶ τέλους πόλιν καὶ ἔθνος. Τὸ ἔθνος ὀργανιζόμενον ὑπὸ ἑνα ἢ πλείονος Ἀρχηγούς μετατρέπεται εἰς Κράτος. Ἡ δὲ κράτος ὡς πρόσωπον ἠθικόν, ὑποθέτει πάντοτε ἐν τῇ ὑπάρξει του τέσσαρα συστατικά, ἀδιαχώριστα ἐξ αὐτοῦ, ἧτοι χώραν, πληθυσμὸν, κυβέρνησιν καὶ νόμους· καὶ τρία ἕτερα ἐμφυχόνοντα καὶ ζωοποιούντα αὐτὸ, δηλ. κοινὴν γνώμην, ἀγαθὰ καὶ δύναμιν. Ἡ κοινὴ γνώμη προῖόν τῆς γενικῆς γνώσεως καὶ κρίσεως τοῦ πληθυσμοῦ, διακρίνεται εἰς εὐπιστον καὶ ἀμαθῆ, ἀγούσαν πρὸς τὴν ἐξάρτησιν, τὴν μίμησιν καὶ τὴν δουλείαν,— καὶ εἰς ἔλλογον καὶ πεφωτισμένην, χρησιμεύουσαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν πρόοδον. Τὰ ἀγαθὰ ἀφοροῦν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἰδίως τὴν ἀκίνητον, συντελοῦσαν πρὸς τὴν μονιμότητα τῶν ἀσχολιῶν καὶ τὸν μᾶλλον ἀνετον βίον. Ἡ δύναμις τέλος διακρινόμενη εἰς ἀστυκὴν ἢ ἐσωτερικὴν, καὶ εἰς ἐχθρικὴν ἢ ἐξωτερικὴν, εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς τὴν ἐν τῷ κράτει διατήρησιν τῆς τάξεως, καὶ πρὸς τὴν ἀπόκρουσιν ἀλλοτρίων κινδύνων. Ἐκ τῆς συμφωνίας καὶ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν τριῶν αὐτῶν συστατικῶν, ἐξ ὧν ἐμφυχούται καὶ ζωοποιεῖται τὸ κράτος, προκύπτει καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἰσχὺς· ὅσον δὲ μᾶλλον αὐτὰ συναρμολογοῦνται καὶ τελειοποιεῦνται, τοσοῦτο καὶ τὸ κράτος καθίσταται ἰσχυρότερον.

Ἄλλὰ τίγι τρόπῳ ἢ ἀντιπροσωπεύουσα αὐτὸ κυ-

βέρνησις καὶ οἱ νόμοι, οὕτω πῶς ζωοποιούμενα, δρῶσι πρὸς παραγωγὴν καὶ προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ; — Εἶπομεν προλαβόντως, ὅτι οὗτος κεῖται μεταξὺ δύο ἄκρων, τοῦ τε βαρβαρισμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ ὅτι ἡ μέση ὁδὸς σταθερῶς τηρουμένη, δύναται μόνον νὰ τὸν ἐξασφαλίσῃ ἐκ τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ κινδύνου, καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ πρὸς τὸν ὅποιον ἐπιδιώκει σκοπὸν τῆς καλλιεργημένης καὶ ἀποχρώσεως κοινωνικῆς συμβιώσεως, διότι ἐν τῷ πεδίῳ αὐτῷ τῆς μέσης ὁδοῦ ἐνυπάρχει ἡ εἰρήνη, ἡ ἰσότης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια, ἅτινα παντοῦ καὶ πάντοτε ποθοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔθνη.

Ἔργον λοιπὸν τῆς κυβερνήσεως εἶναι ἡ τήρησις τῆς μέσης ὁδοῦ, οὐχὶ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως, ἥτις εἶναι κώλυμα μᾶλλον καὶ παράλυσις, ἀλλὰ διὰ τῆς προνοίας, τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐπικουρίας, αἵτινες εἶναι ἐγγυήσεις ἐλευθερίας καὶ παραγωγῆς. Διὰ τῶν δύο πρώτων προλαμβάνει καὶ ὑπερασπίζει διὰ τῆς τρίτης περιθάλπει. Ἡ πρόληψις καὶ ἡ προστασία διατηροῦν τὴν τάξιν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ πολιτείᾳ· ἡ δὲ ἐπικουρία ἐνθαρρύνει καὶ ὑποτρέφει τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα. Ἔργον δὲ τῶν νόμων εἶναι νὰ ὠφελῶσιν ὅλους ἐξ ἴσου, καὶ αἴροντες πᾶσαν ἀδικον ἀνισότητά νὰ εἰσάγωσι τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ ἰσονομίαν, καὶ νὰ ἐγγυῶνται οὐχὶ ἐν τῷ χάρτι, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τὰ δίκαια πάντων διὰ τῆς πιστῆς καὶ ἀδυσωπήτου αὐτῶν ἐφαρμογῆς· ἢ στρέβλωσις ἢ τὸ ἀνεφάρμοστον αὐτῶν, ἰσοδυναμοῦν μὲ ἀρνήσιν δικαιοσύνης, ἥτις ἄγει πρὸς τὴν ἀπώλειαν πάσης τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ὡς ἡ ἀπρωτόληπτος καὶ ὀρθὴ διανομὴ αὐτῆς, ἄγει πρὸς τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ἀγαθὴν συμβίωσιν.

Ἡ κυβέρνησις λοιπὸν καὶ οἱ νόμοι οὕτω πῶς δρῶντες καὶ κινοῦντες τὴν πολιτικὴν μηχανήν, καθίστανται ἰσχυροὶ καὶ δραστήριοι παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ· ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται, καὶ τὰ ἀγαθὰ γονιμοποιοῦνται, καὶ ἡ δύναμις παρασκευάζεται καὶ καλῶς ὀργανίζεται. Ἐξασφαλίζοντες δὲ τὴν εἰρήνην καὶ ἰσότητα ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ἐξασκήσει τῶν διαφορῶν τῆς κοινωνίας ἀσχολιῶν, καὶ ἐνθαρρύνοντες πᾶσαν ἀγαθὴν προσπάθειαν, διεγείρουσιν ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον, βεβαιότερας τὰς προσδοκίας, καὶ θερμότερον τὸν ἔρωτα τῆς φιλοπονίας. Αἴροντες τὰ προσκόμματα καὶ καταστέλλοντες τὰς καταχρήσεις, δριμυτοῦν καὶ παγιόουν βαθμηδὸν κατάστασιν πραγμάτων, ἥτις διὰ τῆς μονιμότητος τῶν τύπων καὶ τῆς διαπλάσεως αὐστηρῶν ἠθῶν, καθίσταται ἡ ἐδραιότερα βᾶσις καὶ ὁ ἀδιάσπαστος δεσμὸς τῆς κοινωνικῆς οἰκοδομῆς.

Τὰ εὐεργετήματα ταῦτα μεταδιδόμενα καὶ σταθερῶς ἐγγυώμενα ὑπὸ τε τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν νόμων, ἀποφυλλίζουσιν οὕτως εἰπεῖν βαθμηδὸν τὸ ἄτομον, καὶ μετεγχεῶσι τὰς διαφορὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὸ κοινωνικὸν σῶμα, τὸ ὅποιον ἰσχυροποιούμενον ἔτι μᾶλλον δι' αὐτῶν, ἀνταποδίδει πάλιν εἰς ἐκεῖνο καὶ δυνάμιν καὶ ἐνέργειαν πλειότερας. Εἰς τὴν ἀφομοίωσιν ταύτην τοῦ ἀτόμου μετὰ τῆς κοινωνίας, καὶ τῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ ἀτόμου, ἢ δι' ἄλλων λόγων εἰς τὴν ἀνάλογον καὶ ἐμπρέπουσαν διανομὴν τῶν δυνάμεων ἀμφοτέρων, συνίσταται οὐσικῶς τὸ μέγα μυστήριον τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ πρὸς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ὀφείλουν νὰ μεριμνῶσι καὶ νὰ ἐνεργῶσι καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ νόμοι. Ἄς προβῶμεν ἤδη εἰς τὴν ἐ-

ρευναν τοῦ τρίτου νόμου τοῦ πολιτισμοῦ, ἢ τῆς ἠθε-
κῆς δυνάμεως, ἣτις ἐνεργεῖ διὰ τῆς ὀρησκείας καὶ
τῶν γραμμάτων.

Ἡ ὀρησκεία καὶ τὰ γράμματα εἶναι οἱ δύο ἰσχυ-
ρότεροι καὶ γονιμώτεροι τοῦ πολιτισμοῦ παράγοντες.
Αὐτοὶ λαμβάνουν τὸν ἄνθρωπον σχεδὸν ἐκ τῆς κοιλί-
δος, καὶ βαθμηδὸν τὸν ἀνατρέφουν, τὸν διαμορφώνουν
καὶ τὸν συνοδεύουν μέχρι τοῦ γήρατος καὶ τοῦ τά-
φου. Καίτοι ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν προϋποθέτει οἰκογέν-
ειαν καὶ συνένωσιν τινα, οὐχ' ἦτοιν ὁμῶς εἶναι προ-
πάντων ἀτομικῆ. Ἀνατρέφουν πρῶτον τὸν ἄνθρωπον
ἀτομικῶς, ὅπως μετὰ ταῦτα τὸν διευθύνωσι καὶ περι-
εκτικῶς. Ἐν τῇ νηπιώδῃ ταύτῃ τῶν κοινωνιῶν κατα-
στάσει, ἀναφαίνονται συνήθως καὶ ἐπενεργούν οἱ θε-
σμοφόροι ἢ θεσμοθέται εἴτε ἰθαγενεῖς, εἴτε ἑτερογενεῖς.
Τοιοῦτοι ἦσαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Προμηθεύς, ἐν τῷ
Περσῷ οἱ Ἴνκας, καὶ ἐν τῷ Παραγβάῦ οἱ Ἰησουίται.
Οὗτοι πράττουν εἰς τὰς ἀρτιγενεῖς φυλάς ἢ ἔθνη, ὅτε
πράττουν οἱ γονεῖς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀνατρέφουν,
συνομιλοῦν, συμβουλεύουν, διδάσκουν, ἐπιπλήττουν,
τιμωροῦν καὶ διευθύνουν τὰ πάντα.

Ὁ ἐμβρυονικός οὕτως εἶπεῖν τῶν ἐθνῶν αὐτὸς
βίος, εἶναι κατάστασις ἀμαθείας καὶ εὐπιστίας, εἰς
ἣν ὅσον ἀσθενῆς καὶ ἀστοιχείωτος εἶναι ὁ λόγος,
τόσον εὐρωστος καὶ ζωηρά, καίτοι ἄξεστος, ἢ φαν-
τασία. Ἡ κοινὴ γνώμη ὑποτρεφομένη καὶ κινου-
μένη ὑπ' αὐτῆς, τὰ πάντα πιστεύει, διότι καὶ τὰ
πάντα ἀγνοεῖ· ἡ πίστις καὶ τὸ κῦρος εἶναι οἱ μό-
νοι μόχλοι δι' ὧν κινεῖται· οἱ ποδηγετοῦντες αὐ-
τὴν, ὡς οἱ παιδαγωγοὶ τὰ νήπια, οὐδεμίαν ἀπαν-
τοῦν δυσχέρειαν· εἶναι ζύμη κατ' ἀρέσκειαν ὑπ'
αὐτῶν διαπλάττομένη. Μόνος ὁ χρόνος καὶ ἡ πρό-

οδος δύνανται νὰ τὴν χειραφετήσωσιν.

Ἄς παρατηρήσωμεν πρῶτον τὴν πορείαν τῆς ὀρη-
σκείας εἰς αὐτὴν τὴν ἀμαθίαν, τὴν εὐπιστον καὶ πλήρη
φαντασίας κατάστασιν. Εἰς ταύτην εἴτε ὀρμεμφύ-
τως, εἴτε ἐκ φόβου ἢ εὐεργεσίας, « primus in orbe Deus »
« fecit timor, » γεννᾶται καταρχὰς ὁ Φετικισμὸς
(νηπιασμὸς), ἣτοι ἡ λατρεία τῶν ἐν τῇ γῆ ὄλικῶν
ἀντικειμένων, ὡς τῶν κτηνῶν, τῶν ὀρέων, τῶν δέν-
δρων κ. λ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἐν Αἰγύπτῳ
καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ μεταγενεστέως ἐν τῷ Περσῷ. Εἰς
τὰς δύο πρώτας ἐτηρεῖτο καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρουσιν
τῆς εἰδωλολατρείας. Ἡ Ἡριγόνη, θυγάτηρ τοῦ ἐν τῷ
Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου Σίννιδος ἢ Πιτυοκάμπτου, κα-
ταφυγοῦσα μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Θησέως θάνατον τοῦ
πατρὸς τῆς εἰς τινὰς θάμνους ἀσπαράγων, παρεκά-
λει αὐτοὺς νὰ τὴν κρύψωσι, καὶ τοῖς ὑπέσχετο τὴν
διὰ βίου λατρείαν τῆς, ὡς καὶ τῶνόντι μετὰ ταῦτα
καὶ ἐκείνη καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῆς ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἐλά-
τρευον αὐτούς.

Ἐκ τοῦ Φετικισμοῦ μετέβη βαθμηδὸν ὁ ἄνθρω-
πος εἰς τὸν Σαβεϊσμὸν, ἢ τὴν λατρείαν τῶν οὐ-
ρανίων ἀντικειμένων, ὡς τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ἡλίου,
τῶν ἀστέρων κ. λ. Ἀνυψώθη οὕτως ἐκ τῆς γῆς εἰς
τὸν Οὐρανόν. Τὰ φαινόμενα τούτου πλήττοντα μάλ-
λον τὴν φαντασίαν του, ἐπέσυρον ἐν τῇ ἀναπτύξει
του καὶ πλειότερον τὴν προσοχὴν του· οὗτος ἐπεκρά-
τησεν εἰς τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη. Ἐκ τοῦ Σαβεϊσμοῦ ἀ-
νῆλθεν εἰς πνευματικώτερον ὀρίζοντα, τὸν μονο-
θεϊσμὸν, ἢ τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ἀοράτου Δυνά-
μεως, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ τῆς φύσεως ἐξαρτῶντο· ὁ μο-
νοθεϊσμὸς οὗτος ἦτοιν ἡ ὀρησκεία τῶν Ἑβραίων, καὶ
κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῶν Ὀταϊτάνων. Τε-

λευταία πίστις καὶ λατρεία ἐχρημάτισεν ἢ τῶν εἰδώλων, δι' ὧν αἱ θεοποιούμεναι Δυνάμεις, ἢ τὰ φυσικὰ καὶ ὄρατὰ ἀντικείμενα παριστάνοντο ὑπὸ μορφήν κυρίως ἀνθρωπίνην, καὶ ἐνεδύοντο τὰ πάθη αὐτῆς. Ἐν τῇ εὐπίστῳ ταύτῃ ἐποχῇ ἐπεννοήθη, καὶ ἐσυστήθη καὶ ἡ πρὸς ἀντίθεσιν τῆς φανεράς, ἀπόκρυφος ἢ μυστηριώδης σοφία, δι' ἧς ἐκρύπτετο εἰς τὰ πλήθη ἢ ἀληθῆς γινῶσις τῶν ὄντων, καὶ ἀπέμενεν ὡς προνόμιον τῶν νοσημονεστέρων καὶ πανουργοτέρων.

Ὅλαι αὖται αἱ διαδοχικαὶ τῆς θρησκείας μεταβάσεις, ἦσαν τόσαι πνευματικαὶ ἐπαναστάσεις καὶ μεταμορφώσεις, ὡθοῦσαι καὶ ἄγουσαι πάντοτε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς κατάστασιν προοδευτικωτέραν καὶ πολιτισμὸν ἀνώτερον· ἢ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως, ἐπετέλει καὶ τὰς μεταβολὰς ἐπὶ τὸ ἐντελέσπερον. Οὕτω βαθμηδὸν διὰ τοῦ χρόνου προέβαιεν ἡ τῆς θρησκείας ἐπίδρασις εἰς μεγαλητέρας καὶ θαυμασιωτέρας κατακτήσεις ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἀναβιβάζουσα τὸ πνεῦμα διὰ λογικωτέρων δογμάτων, καὶ φωτίζουσα τὰς συνειδήσεις δι' ἠθικωτέρων ἀληθειῶν, καθίστατο μεγαλοπρεπεστέρα καὶ σεβαστοτέρα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς· ἐγένετο βάσις καὶ ἀρωγὸς συνάμα τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ τῶν χρηστῶν ἠθῶν· διεῖρθε διὰ τὸ τελειότερον τὴν διαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεῖον, πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους των.

Τὰ γράμματα δὲν ἐξήσκουν βεβαίως τὴν αὐτὴν τῆς θρησκείας ἐπιρροὴν κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἡ θρησκεία εἶχε κάμει ἱκανὰς προόδους, πρὶν ἴσως ἐκαίνα ἐπινοηθῶσι καὶ χρησιμεύσωσι διὰ τῆς πλοκῆς αὐτῶν ὡς ἡχητικὰ στοιχεῖα τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου· ἀλλ' ἅμα προ-

ἤχθησαν μέχρι τοῦ σημείου τούτου, καὶ οἱ ἄνθρωποι δι' αὐτῶν παρίστανον τὰς ιδέας των καὶ διεξήγαγον τὰς διαφόρους ὑποθέσεις των, ἐκ τῆς ἤρξαστο ἢ λίαν εὐεργετικῆ αὐτῶν ἐνέργεια. Οὐδεὶς δὲ, νομίζομεν, τυφλώττει ἐπὶ τοσοῦτω, ὥστε νὰ μὴν ἐξανοίγη τὴν ἰσχυρὰν διαδοχικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅ,τι εἶναι ἡ φυσικὴ ὄρασις ἐν τῷ σώματι, εἶναι τὰ γράμματα ἐν τῇ διανοίᾳ· τὸ σῶμα ἄνευ ὀράσεως δυσκόλως εὐθυποδίζει, καὶ ἡ διάνοια ἄνευ γραμμάτων σπανίως σκέπτεται μετ' εὐθυκρίσιαν· σερρούμενα ἀμφοτέρω φῶτος λοξοβατοῦν πάντοτε, καὶ κακῶς καὶ ἐπικινδύνως ἄγονται ἐν τῷ βίῳ.

Διαδιδόμενα καὶ γενικευόμενα τὰ γράμματα, οὐ μόνον διαφωτίζουν καὶ ἀναμορφοῦν τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον, καὶ ὁδηγοῦν αὐτὸν βαθμηδὸν πρὸς τὴν ἐφικτὴν τελειοποίησιν του, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξωτερικόν, ἢτοι τὴν κοινωνίαν, διότι συσταίνουσι καὶ διατηροῦν τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, δι' ὧν προάγεται ἡ ἰδία κοινωνία καὶ προσαποκτᾷ μετὰ τοῦ ἀτόμου τὸν καλλιεργημένον καὶ ἀποχρῶντα ἐκείνον βίον, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον πολιτισμὸν. Εἶναι τόσον πασιφηνῆς ἢ ἐπὶ τούτου βαθμιαία τῶν γραμμάτων ἐπίδρασις, ὥστε ἀπέχομεν τοῦ ν' ἀναπτυχθῶμεν πλειότερον ἐπ' αὐτῶν, ἢ νὰ πλέξωμεν τὸ ἐγκώμιον τῆς μεγίστης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὠφελείας των ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ· ἀρκούμεθα μόνον νὰ κλείσωμεν τὸν παράγοντα τοῦτον μὲ τοὺς ἐφεξῆς σοφοὺς λόγους τοῦ δαιμονίου ῥήτορος τῶν Ῥωμαίων. « Ὅλαι αἱ » ἀλλὰ ἀπολαυαί, οὔτε παντὸς χρόνου, οὔτε πάτης » ἡλικίας, οὔτε παντὸς τόπου εἶναι. Πλὴν τὰ γράμματα καὶ ἡ παιδεία διατρέφουσι τὴν νεότητα, ἀνακουφίζουσι τὸ γῆρας, χρητμεύουσι ὡς κόσμημα ἐν

» τὰς εὐτυχίας, καὶ ὡς καταφύγιον καὶ παραμυθία
 » ἐν ταῖς δυστυχίαις, μᾶς καθηδύνουν ἐν τῇ πόλει,
 » μᾶς διασκεδάζουν ἐν τῇ ἐξοχῇ, διανυκτερεύουν
 » μεθ' ἡμῶν, καὶ μᾶς συνοδεύουν εἰς πάσας ἡμῶν
 » τὰς περιηγήσεις. » Ἴδου ἐκτὸς τῶν ἀπείρων ὑλι-
 κῶν ἀπολαυῶν, ὅποια ἕτερα πολύτιμα ἠθικὰ πλεονε-
 κτήματα ποριζόμεθα ἐκ τῶν γραμμάτων.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τελει-
 οῦ νόμου ἢ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τοῦ πολι-
 τισμοῦ· αὕτη ἐνεργεῖ πρὸς τὴν προαγωγὴν καὶ τε-
 λειοποίησιν αὐτοῦ διὰ τῆς βιομηχανίας, ἣτις περι-
 λαμβάνει κυρίως τρεῖς κλάδους ἢ παράγοντας, τὴν
 γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Πλὴν δὲν
 προτιθέμεθα νὰ διεξέλθωμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ διά-
 φορα στάδια, ἅτινα διέτρεξεν ἡ ἀνθρωπότης ἕως οὗ
 καταλήξει εἰς τοὺς τρεῖς κλάδους ἢ παράγοντας τοῦ
 βιομηχανικοῦ βίου, παρατηροῦμεν μόνον ἐπόμενοι εἰς
 τὰς μαρτυρίας τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἱστορίας
 τῶν ἀγρίων ἢ βαρβάρων φυλῶν, ὡς Γερμανῶν, Περ-
 ρουανῶν, Ὀταϊτάνων κ. λ. ὅτι ὁ ἀνέκαθεν θηρευτικὸς
 καὶ ποιμενικὸς αὐτῶν βίος, δὲν ἐξέλειψε μὲν ἐντελῶς
 μετὰ τὴν σύστασιν τῆς οἰκογενείας, τῆς φυλῆς, τῆς
 πόλεως καὶ τοῦ ἔθνους, πλὴν κατέστη δευτερεύουσα
 ἀσχολία, ἀπέναντι ἀνωτέρων ἀναγκῶν, μονιμωτέρας
 καταστάσεως, καὶ ὠφελιμωτέρων ἐργασιῶν.

Ὁ βαθμηδὸν σχηματιζόμενος καὶ εὐρυνόμενος οἰ-
 κογενειακὸς, φυλετικὸς καὶ ἐθνικὸς βίος, ἐπαυξάνων
 καὶ τὰς ἀνάγκας, ὑπεδείκνυεν ἐνταύτῳ διὰ τοῦ φυ-
 σικοῦ λόγου καὶ τῆς συνενώσεως, καὶ τὰ μέσα τῆς
 πληρώσεως αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος παρετῆρει ὅτι ἡ πέ-
 ριξ αὐτοῦ γῆ, ἐκτὸς τῶν αὐθορμητῶν αὐτῆς καρπῶν,
 ἠδύνατο περιποιουμένη καὶ καλλιεργουμένη, νὰ πα-

ρᾶγη ἀφθονωτέρους καὶ καταλληλοτέρους πρὸς τὰς
 ἀνάγκας του. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπινόησις καὶ γένεσις τῆς
 γεωργίας, ἣτις ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της καθίστανε τὸν
 βίον ἀπλανῆ καὶ στερεόν. Ἡ παραγωγή ὁμως ἠδύ-
 νατο, ὡς ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν ἢ ἐτέ-
 ρων ἀφορμῶν, εἰς ἄλλους μὲν νὰ πλεονάζῃ κατὰ ἐν
 εἶδος, καὶ εἰς ἑτέροισιν νὰ καθυστερῇ. Ὅθεν ὁ πλεο-
 νασμὸς ἐξ ἑνὸς καὶ ἡ στέρησις ἐξ ἑτέρου, ἐγέννησαν
 τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνταλλαγῆς ἢ τοῦ καλουμένου ἐμ-
 πορίου. Ὁ δὲ διαχωρισμὸς τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ πο-
 ταμῶν εἴτε ἐκ θαλασσῶν, ὑπηγόρευσε τὴν σύστασιν
 τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ τὴν κατασκευὴν
 ἴσως πρώτων τῶν σχεδιῶν. Ἴδου καὶ ἡ νηπιώδης ἐναρ-
 ξις τῆς ναυτιλίας.

Οἱ τρεῖς οὗτοι μεγάλοι τοῦ πολιτισμοῦ παράγον-
 τες, ἀναπτυσσόμενοι βαθμηδὸν ὑπὸ τὸ κράτος πάντο-
 τε καὶ διὰ τῆς συναρωγῆς τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς
 θρησκείας, χορηγοῦν τὰς πολυπληθεστέρας καὶ γονι-
 μωτέρας ὑπηρεσίας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν
 τοῦ πολιτισμοῦ, διότι διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν προϊόντων
 αὐτῶν, καὶ τῆς αὐξήσεως καὶ γενικεύσεως τοῦ πλού-
 του εἰσάγουν τὴν εὐπορίαν καὶ εὐζωίαν, καθιστοῦν τὸν
 βίον ἀνεξάρτητον καὶ φιλοπονώτερον, καὶ παρασκευά-
 ζουν τὰ μέσα πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ
 ἀτόμου μόρφωσιν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνι-
 κὴν, ὡς καὶ πᾶσαν ἑτέραν τῆς κοινωνίας προαγωγὴν.

Ἡ γεωργία ἣτις μονιμοποιεῖ καὶ ριζώνει οὕτως
 εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, εἶναι καὶ ἡ
 συντελεστικωτέρα δύναμις πρὸς ὠθησιν τοῦ πολιτι-
 σμοῦ. Ἀθόρυβος καὶ εἰρηνικὴ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ της, ἀ-
 πλουστάτη καὶ αὐστηρὰ εἰς τὰ ἥθη της, ἐγκρατὴς καὶ
 εὐσεβὴς ἐν τῇ πίστει της, εἶναι καὶ ὁ γονιμώτερος πα-

ράγων τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου πλούτου, ὡς εἶναι καὶ ἡ κυριωτέρα τροφὸς τῶν συναδέλφων τῆς. Παγιόνουσα τὸν κοινωνικὸν βίον, παρέχει ἀφορμὴν πρὸς πᾶσαν δι' αὐτὴν καὶ ὅλην τὴν κοινωνίαν βελτίωσιν καὶ πρόοδον. Διευκολύνει τὰς συγκοινωνίας καὶ τὰς μεταφορὰς δι' ὁδῶν καὶ διορύγων· ἰσοπεδώνει ὄρη ἀπόκρημνα· καθιστᾷ βατοὺς διὰ γεφυρῶν ποταμοὺς ἀβάτους· ἐξημερύνει καὶ κάμνει εὐπόρευτα ἄγρια δάση· ἀποξηραίνει ἀκατοίκητα καὶ μiasματικά ἔλη, καὶ μεταβάλλει αὐτὰ εἰς ἐνδαιτήματα τερπνὰ καὶ προσοδοφόρα. Μεταμορφόνουσα δὲ τοιοῦτοτρόπως, καλλοπίζουσα καὶ ὠφελιμοποιούσα τὴν ἀκαλλιέργητον καὶ ἔρημον φύσιν, ἐπεκτείνει τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς φύσεως, διότι μορφώνει καὶ ἤθη ἡμερα, χρηστὰ, μέτρια, εὐσεβῆ καὶ φιλόανθρωπα. Ἴδου ἐν κεφαλαίῳ ὁποίας καὶ ὁπόσας ὑπηρεσίας, ἀρύεται ὁ πολιτισμὸς ἐκ τῆς γεωργίας.

Πλὴν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία εἶναι παράγοντες ἐπίσης ἰσχυροὶ καὶ γόνιμοι τοῦ πολιτισμοῦ. Τρεφόμενοι ὑπὸ τῆς γεωργίας ἀνταποδίδουν καὶ εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μετὰ τόκου τὸ ὀφειλόμενον. Δὲν χρησιμεύουν μόνον πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς τροφῆς αὐτῶν διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων, ἢ πρὸς αὔξησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου πλούτου διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων εἰδῶν καὶ ἀξιῶν, ἢ πρὸς πορισμὸν πλειοτέρων ἀπολαυῶν καὶ ἀνέσεων τοῦ βίου, ἀλλὰ συντελοῦν δραστηρίως καὶ πρὸς διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ συνεχὴς αὐτῶν ἀνάμιξις καὶ ἐπαφὴ ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ μετὰ τῶν ὁμοίων των, μεταδίδει συναλλήλως καὶ συναμείβει τὰς γνώσεις καὶ ἐξεις, δι' ὧν καὶ ἡ διάνοια μᾶλλον διαφωτίζεται,

καὶ τὰ ἤθη λαξεύόμενα ἐξημερόνονται, καὶ αἱ ἐπιστήμαι καὶ τέχναι τελειοποιούνται. Ὁ ἔμπορος καὶ ὁ ναύτης συναναστρεφόμενοι καὶ ἐμπορευόμενοι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, συνήθως μετὰ κέντρων ἀνεπτυγμένων, μεταφέρουν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐστία μετὰ πολλῶν ἴσως ἐλαττωμάτων, καὶ πλείστας ἀρετὰς καὶ πάντα νεωτερισμὸν ἢ ἀνακάλυψιν, δι' ὧν προάγεται καὶ τελειοποιεῖται ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῷ πολιτισμῷ. Εὐτυχεῖς δὲ ὅσοι ἐκ τοιαύτης συνεπαφῆς, ἐκλέγουν καὶ προσιδιάζονται μόνον τὰ ἀγαθὰ καὶ ὠφέλιμα, καὶ ἀποβάλλουν τὰ κακὰ καὶ ἐπιβλαβῆ! Ὅπωςδὴποτε ὁμως ἡ ἀμοιβαία αὕτη συνεπίδρασις, εἶναι πάντοτε ὀχετὸς ἄγων πρὸς τὴν πρόοδον.

Ἴδου λοιπὸν ἐν περιλήψει τίνι τρόπῳ οἱ νόμοι ἢ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, δρῶσι πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ καὶ τελειοποίησιν τῶν ἐθνῶν, ἤτοι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς καταστάσεως ἐκείνης, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ ἐντελεστέρα μὀρφωσις τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, ἢ ἡ καλλιέργημένη καὶ ἀποχρῶσα αὐτῶν συμβίωσις. Εἶναι δὲ ἀξία παρατηρήσεως ἡ ἀλληλεπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τῶν δημιουργικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καθόσον ἐνῷ ἡ ἐνέργεια τούτων προάγει ἐκεῖνον, ἡ ἰσχὺς τούτου ἅμα φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀκμῆς του, διατηρεῖ καὶ τελειοποιεῖ ἐκεῖνας· εἶναι δυνάμεις συνελκόμεναι καὶ συνωθούμεναι ἀμοιβαίως, διότι ἡ πορεία τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τρία διαιρεῖται μεγάλα στάδια· τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀστυκοῦ βίου, τὸ δεῦτερον ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ, καὶ τὸ τρίτον ἡ ἀκμὴ καὶ τελεία τοῦ ἰδίου ἐπικράτησις. Ἄς εἰσέλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἀντιπαραθετικὴν ἔρευναν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. (ἀκολουθεῖ.)

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΤΕΥΣΙΣ,

(Ἴδὲ ἐπιστ. Α΄. πρὸς Ἀγαθοκλέα ἐν τῷ 5. Τεύχει).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρθρον 86 τοῦ Συντάγματος, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἑμετέρου Ἑπουργικοῦ Συμβουλίου, διορίζομεν Συμβούλους τῆς Ἐπικρατείας τόν

Γεώργιον Ψύλλαν. — Δημήτριον Χρηστήδην. — Ζαφείριον Βάλβην. — Ἡλίαν Ζερβόν. — Θεόδωρον Δηληγιάννην. — Θρασύβουλον Ζαίμην. — Ἰωάννην Μεσσηγιέζην. — Ἰωάννην Σοῦτσον. — Κωνσταντῖνον Λομβάρδον (α). — Κωνσταντῖνον Προβελέγγιον. — Νικόλαον Κανάρην. — Πέτρον Βράϊλαν Ἀρμένην. — Ῥήγαν Παλαμήδην καὶ Σπύρον Μήλιον.

Τὸ Ἑμέτερον Ἑπουργικόν Συμβούλιον θέλει προσυπογράψει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ἰανουαρίου 1865.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Κ. ΚΑΝΑΡΗΣ. — Α. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. — Α. Χ. ΛΟΝΤΟΣ. — Σ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ. — ΑΡ. ΚΑΡΝΑΛΗΣ. — Δ. ΜΠΟΥΝΤΟΥΡΗΣ.

(α) Ὁ Κ. Λομβάρδος παρητήθη μετὰ τὸν διορισμὸν του, ἀποδυσθεὶς εἰς τὸ Βουλευτικὸν στάδιον.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΟΥΣΑΙ ΤΗΝ ΓΝΩΜΑΤΕΥΣΙΝ ΤΟΥ
ΥΠΟΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ, ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΤΗΣ
ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΑΦΟΜΟΙΩΣΕΩΣ ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΟΣ
ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ἵνα παρασκευάσῃ νομοσχέδιον περὶ Δικαστικῆς ἀφομοιώσεως τῆς πρώην Ἰονίου πολιτείας μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Συνελθὼν δὲ εἰς γενικὴν συνεδρίασιν, καὶ σκεψάμενον ἐπὶ τοῦ διαβιβασθέντος παρὰ τοῦ Ἑπουργοῦ ἐγγράφου, παρέπεμψεν αὐτὸ εἰς τὸ ἀρμόδιον νομοθετικὸν Τμήμα.

Ἡ παρασκευὴ τοιοῦτου νομοσχεδίου, ἥτις ἠδύνατο ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ φανῆ εἰς πνεύματα ἐπιπόλαια ἢ φανατικὰ λίαν εὐχερῆς καὶ εὐκατόρθωτος, παρίστατο ἀπεναντίας εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Τμήματος πλήρης δυσχερειῶν καὶ προσκομμάτων, διότι ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδίων εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Δικαστικὴν ἀφομοίωσιν περιεχομένων δυσκολιῶν, ἀνεφύοντο καὶ ἕτεραι μᾶλλον πολύπλοκοι καὶ δυσυπέροβλητοι, ὡς ἐκ τοῦ στενωπάτου δεσμοῦ καὶ τῆς συναφείας τοῦ συνταχθησομένου νομοσχεδίου μετὰ τῶν πολυαρίθμων καὶ ἕτεροειδῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἐνδιαλαμβάνονται ἐντὸς τοῦ ζητήματος τῆς γενικῆς ἀφομοιώσεως.

Ἐπρόκειτο ἄρα νὰ καταργηθῇ ἀπλῶς καὶ ἄνευ τινὸς ἐρεῦνης ὁ Δικαστικὸς τῆς Ἑπτανήσου Ὁργανισμὸς μετὰ τῶν ἀναφορικῶν Κωδίκων, καὶ ν' ἀντικατασταθῇ τυφλοῖς ὄμμασιν ἀμέσως καὶ ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ Δικαστικοῦ τοῦ Βασιλείου Ὁργανισμοῦ μετὰ τῶν σχετικῶν εἰς τοῦτον νομοθετημάτων, — ἢ ἐπρόκειτο ἐκ τῆς συμπαραβολῆς τῶν δύο συστημάτων, καὶ τῆς ἐξ ἀμφοτέρων ἐκλογῆς, ἂν ἦτον ἀνάγκη, τῶν μάλ- λον ὀρθῶν καὶ καταλλήλων διατάξεων, νὰ καταρτισθῇ νόμος γενικὸς δι' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν;

Ἄλλ' εἴτε κατ' ἐκεῖνον, εἴτε κατὰ τοῦτον ἢ καὶ ἕτερον τρόπον, ὤφειλε τὸ Τμῆμα νὰ προβῇ, ἠδύνατο ὡσαύτως, ὡς διελάμβανε τὸ Ὑπουργικὸν ἔγγραφο, νὰ περιορίσῃ καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐντὸς τῶν μόνων τει- χῶν τῶν Δικαστηρίων; Ὁ Ὁργανισμὸς τούτων εἶναι εἷς ἐκ τῶν πολλῶν κρίκων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν ἀδιάσπαστον αἰχμὴν ἀπάσης τῆς νομοθεσίας ἐνὸς κράτους· εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου συνδέονται καὶ γο- νιμοποιοῦνται ὅλοι οἱ κοινωνικοὶ θεσμοί.

Αἱ Δικαστικαὶ Ἀρχαὶ εἶναι τὰ ἡχητικὰ καὶ ἐνεργοποιὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἄψυχοι νόμοι δύ- νανται καὶ φωνὴν νὰ λάβωσι καὶ ὠφέλιμοι νὰ κατα- σταθῶσιν ἄνευ αὐτῶν οὔτε ἀληθῆς τάξις, οὔτε πραγ- ματικὴ ἀπολαυὴ δικαιωμάτων δύναται νὰ ἐννοηθῇ. Ὅλα τὰ ἠθικὰ καὶ ὕλικὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποτελέ- σματα, εἶναι ἄμεσα ἐξαγόμενα τῆς ἀλληλεπιδέτου κα- τασκευῆς καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς πολυπλόκου νομοθε- τικῆς μηχανῆς, μετὰ τῶν ὑποκινούντων αὐτὴν δικα- στικῶν ὀργάνων.

Ἡ νέα ὁθεν σύστασις Δικαστηρίων συνεπάγει ἀναγ- χαίως καὶ τὴν παραδοχὴν, καὶ μετ' αὐτῶν συναρμο-

λόγησιν σχετικῶν καὶ ὁμοιομόρφων Δικονομικῶν τύ- πων καὶ Οὐσιαστικῶν νόμων, πρὸς τακτικὴν καὶ ὀρ- θὴν διεξαγωγὴν πάσης ἐγειρομένης διενέξεως, καὶ πρὸς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν καὶ στερεοποίησιν τῶν ἀμοιβαίων συναλλαγῶν καὶ δικαιωμάτων τῶν πολι- τῶν.

Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοιαύτης νομοθετικῆς οἰκοδο- μῆς, προσιδιαζομένης ἐνταύτῳ κατὰ τὸ ἐνὸν καὶ τὸ πρέπον, τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα καὶ τὰς προσκτιθεί- σασ πολυχρονίους ἀγαθὰς ἔξεις, δύναται καὶ πᾶσα τυχὸν σύγκρουσις νὰ προληφθῇ, καὶ τὸ χάος τῶν πραγμάτων νὰ μὴ προκύψῃ, καὶ αἱ χρησταὶ τοῦ μέλ- λοντος ἐλπίδες νὰ μὴν ἀπολεσθῶσιν.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη νὰ ἐκμελετήσῃ τὸ Τμῆμα, καὶ συμπεριλάβῃ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ νομοσχεδίου τῆς Δικαστικῆς ἀφομοιώσεως, καὶ τοὺς ἄμεσον μετ' αὐτῆς ἔχοντας σχέσιν ἑτέρους νομοθετι- κοὺς θεσμοὺς, ὡς τὰς Δικονομίας Ποινικὴν καὶ Ἀ- στυκὴν, τοὺς ἀναφορικοὺς Κώδικας, τὸν νόμον τῶν Συμβολαιογράφων, τὸν ὄργανισμὸν τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τὸν νόμον τοῦ Χαρτοσήμου, καὶ πρὸ πάν- των τὴν Διοικητικὴν διαίρεσιν, ἧτις ἦτον ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ὤφειλε νὰ ἰδρυθῇ τὸ προκείμενον οἰ- κοδόμημα.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἐν τοσοῦτῳ διὰ τῆς ἀλληλουχίας ταύ- της, καὶ τοῦ στενοῦ συνδέσμου τῶν διαφόρων νομο- θετημάτων, εἰσερχόμεθα ἔχοντες ἄκοντες ἐντὸς τῶν ἐκτεταμένων ὁρίων τοῦ ἀκανθώδους ζητήματος τῆς γενικῆς ἀφομοιώσεως.

Φθάσαντες διὰ τῆς φυσικῆς τοῦ λόγου σειρᾶς εἰς τὸ μέγα καὶ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, θεωροῦμεν ἐναγκαῖον νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπ' αὐτοῦ, καθὸ στενῶς

συσχετιζομένου μετὰ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν Δικαστικοῦ Θέματος. Θέλομεν δὲ ἐξετάσει αὐτὸ ὑπὸ τρεῖς διαφοροὺς ἐπόψεις, ὑπὸ τὴν τῆς δικαιοσύνης, ὑπὸ τὴν ἐτέραν τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος, καὶ ὑπὸ τὴν τελευταίαν τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν δύο ἄλλοτε κεχωρισμένων πολιτειῶν.

Ἐποψὶς τῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ Ἑνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἦτον ἔργον ἀμφοτέροθεν προαιρετικόν, ἐκούσιον, ἀφθόρμητον· οὐδεμίαν πίεσιν ἐξησκήθη ὑπὸ τοῦ ἐνός κατὰ τοῦ ἐτέρου μέρους· ἢ θέλησίς των ἐξεδηλώθη πανηγυρικῶς καὶ μετ' ἐνθουσιώδους ἀγαλλιάσεως· οὐδεὶς ὄρος ἀνισότητος ἢ ὑπεροχῆς τοῦ ἐνός ὑπὲρ τοῦ ἄλλου προηγήθη, ἢ συνώδευσε τὴν ἐπίσημον αὐτὴν πράξιν· τὸ αὐτοφυὲς καὶ γενικὸν φρόνημα ἦτο φύσει ἀνεπίδεκτον διαιρέσεως καὶ ὑποτέλειας εἰς ἑαυτόν.

Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς κεχωρισμένος πρὸ πολλῶν αἰώνων εἰς δύο, συνήρχετο ἐκ νέου εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ σημεῖον, ὅπως συμβιώσῃ καὶ συμβαδίσῃ ὡς μία μόνη αὐτοτελὴς προσωπικότης, πρὸς τὸν μέλλοντα προορισμόν του. Ἐπομένως καὶ ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς καταγωγῆς του, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἑνωτικῆς ἐκδηλώσεώς του, ἔπρεπε καὶ πρέπει νὰ τεθῇ εἰς ἴσην μοῖραν κατὰ τὰς διαφοροὺς ἐνεργείας τῆς συγχωνεύσεώς του.

Ἡ δικαιοσύνη ὑπαγορεύει, ὥστε ἢ μία μερὶς εἴτε μεγαλητέρα, εἴτε μικροτέρα, νὰ μὴν ἀπαιτῇ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν της ἐπὶ τῆς ἐτέρας, ἀλλ' ἀμοιβαίως νὰ συμμετάσχωσι καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κα-

κῶν, τὰ ὅποια προηγουμένως ἀπελάμβανον· ἀφομοιούμενοι δὲ ν' ἀποδέχωνται ἐπίσης καὶ τὰ ὠφέλιμα, ὅπου ὑπάρχουν, καὶ ν' ἀποκρούωσιν ὡσαύτως τὰ ἐπιβλαβῆ.

Οἱ νόμοι εἶναι τὰ κυριώτερα μέσα πρὸς τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο αὐτοφύλων λαῶν, τὴν ἀπάλειψιν τῶν διαφορῶν, καὶ τὴν πλήρη αὐτῶν ἐξίσωσιν. Ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος σκοπός, καὶ τὰ γενικὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, τότε μόνον ἐπιτυγχάνονται, ὅταν προκύπτωσιν ἐκ τοῦ ἀπανθίσματος τῶν καταλληλοτέρων καὶ ὀρθοτέρων νόμων ἀμφοτέρων τῶν ἐνωθέντων λαῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς ἐξαιρέσεως ἢ διατηρήσεώς τινων θεσμῶν ὑπὲρ τοῦ ἐνός, οἵτινες ὑποτρέφουν τὴν ἀντιζηλίαν καὶ διαιωνίζουν τὴν διαίρεσιν, οὐδὲ ἐκ τῆς ὀλοσχεροῦς καταργήσεως τῆς μιᾶς νομοθεσίας, καὶ τῆς ἀνευ ἐρεύνης ἐπιθέσεως τῆς ἐτέρας ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν λαῶν. Τοιαύτη ἀποκλειστικότης εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τε τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν φύσιν τῆς τελειοθείσεως Ἑνώσεως.

Ὁ ἀφομοιωτικὸς δεσμός ἐνός λαοῦ πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων διακεχωρισμένου, τότε καθίσταται ἀδιάσπαστος, ὅταν ἦναι τὸ προῖόν τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐξίσου ἀποδοχῆς τῶν χρηστῶν ἠθῶν καὶ τῶν εὐεργετικῶν νόμων, οἵτινες διαρκούντος τοῦ χωρισμοῦ του, διεῖπον τὰς τύχας του, διότι τότε πανταχοῦ ἀνακαλύπτει τὸν προηγούμενον βίον του, ἀντικατοπτρίζεται τὴν ἰσότητα τῆς νέας θέσεώς του, καὶ αἰσθάνεται ἐλαφρύτερον τὸ βᾶρος τῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες συνήθως παρακολουθοῦν τὰς τοιοῦτου εἶδους μεταβολάς· ἄλλως πᾶσα αὐθαίρετος παράληψις, ἢ θελε πάντοτε τοῦ ὑπενθυμίζει τὴν κατ' αὐτοῦ γενομένην ἀδικίαν, ἢ οὐχὶ καὶ περιφρόνησιν.